

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію

Федорової Олександри Анатоліївни

на тему «Формування аудитивних умінь іноземних слухачів

підготовчого відділення у процесі навчання української мови», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Вихід України на міжнародний простір заактивувало увагу до вивчення української мови як іноземної. На актуальність теми дослідження вказують пріоритетні напрями, які визначено у певних законах про освіту, у концепціях про мовну освіту іноземців у вищих навчальних закладах України, у загальноосвітньому стандарті з української мови як іноземної щодо підвищення теоретичного й методичного рівнів навчання української мови студентів-іноземців на підготовчих відділеннях ВНЗ України.

Дисертантка обрала аудіювання як один із вагомих видів мовленнєвої діяльності, що сприяє формуванню ефективної професійної комунікації іноземних слухачів підготовчого відділення.

Наукову працю виконано у межах наукової теми «Підготовка майбутніх фахівців в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору» (державний реєстраційний номер 00110U008158) кафедри математичних і природничих дисциплін початкової освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Тема дисертації затверджена вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 4 від 03.11.2013) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень НАПН України в галузі педагогіки і психології (протокол № 4 від 26.05.2015).

Поставивши собі за мету створити науково обґрунтовану та експериментально перевірену методику формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі навчання української мови, дисертантка в основному правильно визначила головні положення

наукової розвідки. Автор дисертації чітко визначила об'єкт, предмет, мету, методологічну основу наукового проекту, описала методи дослідження, вказала експериментальну базу, обґрунтувала наукову новизну, вказала практичне значення одержаних результатів і їх упровадження в навчально-виховний процес п'яти вищих навчальних закладів України. Заслуговує на увагу апробація основних положень та результатів дослідження, представлених на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Розгляд теоретичних засад формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови (сс. 14-75) вказує на розуміння автором основних понять дослідження, хоча задекларовану у науковій новизні дефініцію «аудитивні вміння іноземних слухачів підготовчого відділення» варто було би виокремити і з'ясувати у підрозділі 1.1. «Аудіювання як вид мовленнєвої діяльності та його структура» (сс. 14-32).

Відрадно, що дисертантка розкрила психофізіологічні особливості сприймання та розуміння усного українського мовлення інокомунікантами підготовчого відділення (сс. 32-46), вказавши на психологічні та психолінгвістичні механізми структурної організації аудіювання (закономірностей розпізнання та впізнання у процесі слухового сприймання мовлення); з'ясувавши три рівні психологічної структури аудіювання за І. Зимньою (спонукально-мотиваційний, аналітико-синтетичний та виконавський) (сс. 37-41), які чомусь двічі розглядаються у змісті цього ж підрозділу (с. 37 і с. 45). Разом з тим О. Федоровою віднайдено цікаві наукові факти лінгводидактичних особливостей формування аудитивних умінь у іноземних слухачів підготовчого відділення у підрозділі 1.3. (с. 46-58), до яких вона відносить комунікативну діяльність, практичні вправлення, регулярність із поступовим ускладненням мовленнєвої практики, опертя на механізм пам'яті інокомунікантів; розвиток у іноземних слухачів механізму антиципації (передбачення); розвиток механізмів осмислення в процесі аудіювання усного українського мовлення; навчання інокомунікантів аналізу та конструювання текстів у процесі формування аудитивних умінь.

Автор наукової роботи визначила не лише важливі ознаки тексту, а й диференціювала його за певними критеріями на монологічний та діалогічний аудіотексти, вказавши при цьому на певні види вправ, що сприятимуть ефективному формуванню аудитивних умінь у студентів-іноземців підготовчого відділення (сс. 53-55). Як досвідчений практик, дисертантка виокремила і три групи труднощів, на які слід звернути увагу у процесі аудіювання інокомунікантами на заняттях з української мови на підготовчому етапі навчання.

У підрозділі 1.4. (сс. 58-75) Олександра Анатоліївна детально проаналізувала Загальноосвітній стандарт з української мови як іноземної, вказавши у Додатку С вимоги та критерії сформованості аудитивних умінь іноземних слухачів на шести рівнях володіння українською мовою; розглянула навчальний план підготовчого факультету для іноземних громадян, затвердженого МОН України, програму з української мови для студентів-іноземців підготовчих факультетів України щодо формування аудитивних умінь. Опираючись на міркування фахівців у галузі підручникотворення, автор зі знанням справи розглядає діючі підручники і посібники з української мови як іноземної, вказуючи на їхні типи (лінгво-орієнтовані або мовні підручники, мовленнєві й комунікативно-орієнтовані (сс. 68, 69)) та аналізуючи їх з погляду методики формування аудитивних умінь, акцентуючи увагу на системі різновидових вправ, що сприяють розвитку активної комунікації студентів-іноземців.

Проаналізований матеріал першого розділу дав дисертантці підстави зробити висновки, які мають стати теоретичним підґрунтям для створення ефективної методики формування аудитивних умінь у іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі навчання української мови.

У другому розділі О. Федорова подає цілісну картину експериментальної методики за вказаною темою дослідження. Цей розділ є змістовним і по-своєму оригінальним, послідовно розкриває хід і результати експериментально-дослідного навчання за розробленою системою щодо формування аудитивних умінь у інокомунікантів підготовчого відділення.

Автор виявила науково-методичні вміння щодо планування і проведення експерименту з достатньою репрезентативною вибіркою груп студентів-іноземців п'яти ВНЗ України. Здійснення експерименту здебільшого відбувалося за безпосередньою участю дисертантки, викладачів експериментальних груп та слухачів іншомовної аудиторії (про що свідчать підрозділи 2.1. (с. 78) та 2.2. (с. 108) дисертації. Важливу практичну значущість у цьому розділі мають покроково описані три етапи педагогічного експерименту (констатувальний, формувальний та контрольний (прикінцевий)).

У підрозділі 2.1. (с. 79) переконливо і повно розглянуто критерії (мотиваційний, комунікативно-рецептивний, комунікативно-рефлексивний і оцінно-рефлексивний) та показники сформованості аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення, які лягли в основу якісної характеристики чотирьох рівнів (високого, достатнього, середнього і низького). Позитивне у цій частині полягає передусім у методично правильному диференціюванні вимог щодо формування аудитивних умінь у іноземних студентів на підготовчому відділенні з активним використанням додаткових аудіо- та Інтернет-ресурсів (понад 10 сайтів з українським мовним контентом), які сприяють навчальній діяльності та вербальному спілкуванню інокомунікантів з носіями української мови. Помітне місце в описі констатувального етапу зайняли грамотно дозовані різноманітні типи діагностичних завдань, що були розроблені відповідно до загальнодидактичних та специфічних (методичних) принципів навчання (принцип науковості, систематичності, наступності і перспективності, відповідність завдань психологічним та віковим особливостям студентів-іноземців, принцип комунікативної спрямованості, принцип урахування етнічних та психологічних особливостей інокомунікантів тощо). Майже всі завдання і вправи відзначаються пізнавальним змістом, українознавчою спрямованістю і, отже, мають, ще й значний виховний потенціал (сс. 88-96). Результати констатувального експерименту сформовано у п'яти таблицях (сс. 98-108).

Багато уваги в цьому розділі відведено характеристиці педагогічних умов, трьох підходів (комунікативно-діяльнісного, взаємопов'язаного навчання та

особистісно орієнтованого) і принципам побудови експериментальної методики на формувальному етапі (сс. 108-139). У пункті 2.2.2. підрозділу 2.2. (с. 139-195) з'ясовано компоненти експериментальної моделі формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови, подано схему цієї ж моделі на с. 140. Прикметно, що кожний етап експериментальної методики, розробленої О. Федоровою, збагачено різновидовими завданнями і вправами, зорієнтованими на самостійний та творчий розвиток аудитивних умінь у інокомунікантів підготовчого відділення. Пропоновані вправи досить розмаїті, цікаві за змістом і завданнями, які допомагають опанувати розмовний та науковий стилі української мови студентам-іноземцям, та ще й виокремлені у тематичні блоки із темами монологічних повідомлень (наприклад, Тематичний блок 1. Життя сучасної людини. Тема 1. Знайомство. Формули знайомства.), котрі базуються на українських національних традиціях і звичаях (сс. 144-146). До вправ і завдань, які сприяли ефективному формуванню аудитивних умінь у іноземних слухачів підготовчого відділення хочемо віднести такі: 1) вправи на формування мовленнєвих навичок аудіювання (вправи для формування фонетичних навичок аудіювання (фонематичного та інтонаційного слуху); вправи для формування лексичних навичок аудіювання; вправи для формування граматичних навичок аудіювання; 2) вправи, що готують інокомунікантів до аудіювання текстів (умовно-комунікативні); вправи на власне вправляння в аудіюванні текстів (комунікативно-рецептивні). Використовує автор і різноманітні методичні прийоми: самостійне заповнення пропонованої таблиці з метою з'ясування рівня сформованості аудитивних умінь у інокомунікантів, самостійний аналіз і робота з аудіо- та Інтернет-ресурсами, індивідуальна та колективна робота у процесі аудіювання різножанрових текстів розмовного і наукового (в основному фізико-математичного напрямку) стилів.

Результати подальших досліджень О. Федорової, отримані за допомогою системи теоретичних і емпіричних методів наукових напрацювань, переконливо свідчать, що експериментальна методика формування аудитивних умінь у іноземних слухачів підготовчого відділення довела свою ефективність в

експериментальних групах п'яти ВНЗ України. Завдяки впровадженню авторської методики щодо формування аудитивних умінь у іноземних слухачів вдалося суттєво підвищити високий та достатній рівні. У процесі формувального експерименту, проведеного за розробленою авторською методикою формування аудитивних умінь студентів-іноземців підготовчого відділення ВНЗ, з'ясовано, що зріст сформованості аудитивних умінь у інокомунікантів ЕГ становить: на високому рівні – 35,9 %, на достатньому рівні – 37,3 %, тоді як у контрольних групах на високому рівні – 23,7 %, на достатньому рівні – 14,4 %, що дає підстави говорити про ефективність розробленої методики формування аудитивних умінь у іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі вивчення української мови.

У дисертації науково обґрунтовано логічні і точні висновки про ефективність розробленої, самобутньої, цілісної навчально-виховної системи у процесі навчання української мови носіями інших спільнот світу.

Схвально оцінюємо додатки до наукової праці, що ілюструють повну картину проведення експериментальної роботи. Розроблений дисертанткою матеріал ретельно продуманий, дозований, систематизований, має практичне значення для подальшого його використання в аудиторній та позааудиторній роботі зі студентами-іноземцями на підготовчому відділенні ВНЗ.

Основні положення дисертації відповідають змісту автореферату. Хочемо також відзначити належну повноту висвітлення результатів дослідження у наукових виданнях. Автором опубліковані значні за обсягом змістовні статті у фахових виданнях, як от: Педагогіка і психологія (Ялта, 2014), серія «Педагогіка» Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, 2015), Наука і освіта: науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (Одеса, 2015) та ін. З них – три статті у закордонних виданнях.

Високо поцінуюючи науково-методичний внесок дисертантки, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження до змісту роботи і побажання, які

можуть бути певними орієнтирами в подальшій науковій діяльності, хоча деякі з них матимуть дискусійні риси:

1. У вступі роботи у рубриці «Завдання» варто було би вказати не чотири, а щонайменше п'ять завдань.
2. Відповідно до вимог, які ставляться до кандидатської дисертації, слід було би багатий матеріал двох розділів розподілити на три розділи.
3. У вступі задекларовано, що автор виводить своє твердження понять «процесу аудіювання», «аудитивних умінь» та «аудитивних умінь у іноземних слухачів підготовчого відділення» у процесі вивчення української мови. Дві перших дефініції були вказані дисертанткою, а третьої, останньої, немає.
4. Констатувальний етап педагогічного експерименту О. Федоровою згадується у першому розділі при описі лінгводидактичних особливостей формування аудитивних умінь у іноземних слухачів підготовчого відділення та більш детально описано у другому розділі. Чи варто було розділяти результати анкетування від загального опису педагогічного експерименту і ділити на два розділи?
5. Дисертантка у своїй роботі вказує лише здебільшого кількісні показники сформованості аудитивних умінь у іноземних слухачів підготовчого відділення за результатами проведення формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту. Надіємося, що якісні показники зможе продемонструвати на захисті дисертації.

Висловлені зауваження та побажання не є принциповими для загальної позитивної оцінки дисертації. У підсумку ще раз зазначимо, що зауваження і вказані можливості вдосконалення логічно продуманої, науково-методично цікавої дисертаційної роботи не применшують її наукової цінності.

Констатуємо, що рецензована дисертація Федорової Олександрі Анатоліївни на тему «Формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі навчання української мови» є завершеним науковим дослідженням, яке відповідає положенням пунктів 9, 11 і 13 «Порядку присудження наукових ступенів»; вимогам, що ставляться до робіт,

поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а його автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент:

канд. пед. наук, доцент

доцент кафедри української мови

та методики її навчання

Тернопільського національного

педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

Г.І. Дідук-Ступ'як

